

'Kerk in DDR eilandje van democratie'

Heino Falcke ontving gisteren in Utrecht een prijs van de Raad van Kerken. Hij was een kerkelijke sleutelfiguur in het communistische Oost-Duitsland. „Het gebed van de kerk moet weer aansluiting vinden bij de vragen van de straat.”

door onze redacteur
Wim Houtman

UTRECHT – In 1957, toen de Evangelische Kirche in de Oost-Duitse deelstaat Sachsen in geldnood zat, benaderde de geheime dienst – de Stasi – een aantal predikanten. Wat zij ervan zouden zeggen als de overheid voortaan hun salaris zou betalen. Het oosten van Duitsland leefde toen onder een communistische dictatuur (vanaf het einde van de Tweede Wereldoorlog tot 1989). Een groep jonge predikanten (m/v) reageerde met een verklaring, dat zij liever een bijbaantje zouden nemen dan zich door de staat laten betalen.

Heino Falcke (1929) was een van hen. „Anders was het afgelopen geweest”, zegt hij. „Nu konden we als kerk onze onafhankelijkheid van de staat bewaren. Op onze synodes kon kritiek openlijk worden geuit. De kerk was de enige plek in de DDR waar democratie functioneerde. Zo heeft ze een weg gebaand voor de val van het communisme.” Die kwam in 1989.

Gisteren was Falcke in Utrecht om de 'Vlam van de Geest' in ontvangst te nemen, de jaarlijkse oecumeneprijs van de Raad van Kerken. Eerdere laureaten waren onder meer Anton Houptepen en Huub Oosterhuis.

Falcke („Ik ben in mei tachtig geworden. Het dringt langzaam tot me door”) was meer dan twintig jaar deken in Erfurt. De Stasi had een dik dossier van hem; hij heeft het ingezien. Zaten er nog verrassingen in? „Ja, een aantal namen van mensen die me bespioneerden hebben, binnen de kerk. Ik ben met hen allemaal gaan praten. Dat heeft de lucht geklaard. Op één na kan ik normaal met hen omgaan.” Hij begrijpt de verleiding die er destijds was. „De Stasi-mensen waren goede psychologen. Ze zochten mensen op die conflic-

Boven: Heino Falcke
Links: 23 oktober 1989, terwijl honderdduizend mensen demonstreerden voor hervormingen, bidt een aantal gelovigen voor vrede in de Nicolaikerk in Leipzig. | foto AP

DDR-bewind weinig van hebben. „Zeker niet als we het over mensenrechten en ontwapening hadden, maar ook onze inzet voor het milieu was een groot probleem. De Oost-Duitse industrie was zwaar verouderd en enorm vervuילend. Als we daarover begonnen, raakten we een open zenuw.”

„Nu zeg ik wel 'wij', maar er waren ook kerkleiders die veel meer met het bewind meegingen”, zegt Falcke. „Ze wilden het mensen niet te moeilijk maken om christen te zijn, in de hoop de leegloop van de kerk te remmen.”

Ontkerkelijk

Dat hielp in elk geval weinig. Het oosten van Duitsland is nu een van de meest onkerkelijke regio's van Europa. „Ik maak me grote zorgen”, zegt Falcke. „Bij de volkstelling in de DDR in 1947 was negentig procent van de bevolking lid van de Evangelische Kirche. Tien jaar geleden was dat gedaald naar een kwart. We zijn als kerk aan het overleven; aan nieuwe inzet om missionair te zijn komen we niet toe.” Toch ziet hij ook mogelijkheden voor groei. „Als het gebed van de kerk weer aansluiting weet te vinden bij de vragen van de mensen op straat, zoals in 1989. Jezus zoekt in het evangelie steeds de mensen op die door de samenleving zijn buitengesloten.”

ten hadden gehad in de kerk, die zich miskend voelden of op zoek waren naar waardering.” Zelf zag hij zijn kinderen lijden onder zijn kritische houding tegenover het regime. Ze mochten bijvoorbeeld niet studeren. „Gelukkig hebben ze mij nooit gevraagd me rustig te houden. Ze waren boos op de staat, niet op hun ouders.”

Beter socialisme

In 1972, in een klassiek geworden synodetoespraak, riep Falcke de Oost-Duitse kerken op de hoop op een „beter socialisme”

niet op te geven. „Dat was geen politiek verhaal, maar een geloofsuitspraak. De staat wilde het leven totaal beheersen, maar wij geloofden dat God ook in de DDR aanwezig en werkzaam was. En dat de kerk als taak had de samenleving menselijker te maken.”

Met een 'beter' socialisme bedoelde Falcke vooral 'democratischer', al mocht je dat niet zeggen: de DDR noemde zichzelf al *Deutsche Demokratische Republik*. „Je moest het omschrijven. Ik pleitte voor meer discussie-

ruimte. Voor mondige burgers, die verantwoordelijkheid namen. En daarvoor was goede informatie nodig, dus een vrijere pers.” Veel effect sorteerde het niet. „De kerk heeft wel veel mensen persoonlijk kunnen bijstaan.” Toch had de kritische stem van de kerk succes, zegt Falcke. Zelf was hij actief in de Wereldraad van Kerken en een van de geestelijke vaders van 'vrede, gerechtigheid en heelheid van de schepping' als missie van de kerken in de jaren tachtig van de vorige eeuw. Daar moest het